

LETTERA A FEDERICO LEVÉL FEDERICOHOZ

Andai per curiosità al Cinema Fiamma alla fine di Via Barberini, vicino Largo S. Susanna, dove davano "La Dolce Vita" in prima visione. Si era radunata una folla straordinaria che bloccava il traffico in strada; i carabinieri si guardavano attorno impotenti. Urla terribili, grida e un indicibile fracasso; la folla, con pressione incontrollabile, irruppe attraverso le protezioni metalliche del portone di vetro. Questo avveniva nel febbraio del 1960. Gli antichi auguri e aruspici romani avrebbero forse predetto che il film era destinato a provocare in tutta Italia esplosioni analoghe. E certamente a ragione.

Ero studente del primo anno del Centro Sperimentale di Cinematografia di Roma. Fra i nostri insegnanti c'era Brunello Rondi, amico d'infanzia di Fellini e più tardi suo consigliere artistico. Grazie a lui potemmo vedere il film in una proiezione privata. Dovemmo anche scrivere la nostra opinione sul film; io ne ero rimasto affascinato e ricordo che Rondi mi chiese di leggere il mio elaborato, che finiva così: "Lo stile di questo film è un dolce stil nuovo".

Quell'enorme affresco della società divenne improvvisamente uno spartiacque e credo di non dover ribadire che il grande dibattito che scoppiò attorno al film, con i pro e i contro, ebbe un effetto strabiliante su di me, io giovane ventiseienne che studiavo con una borsa del governo italiano e che venivo dall'altra parte della cortina di ferro. E lì questo tipo di fenomeno era del tutto sconosciuto. Oggi giorno diremmo che "non ne eravamo condizionati".

Sono sempre stato un affezionato spettatore di Fellini. Mi stupiva la sua capacità funambolosa di mescolare realtà e fantasia. Più tardi anch'io l'avrei sperimentata nel mio paese, con la differenza che io ho dovuto tenermi in equilibrio fra i due aspetti di una realtà spietata, sulla corda tesa dal potere fra il "sopporto" e il "proibisco". Fellini era grande anche nella confabulazione. Se guardiamo la sua opera completa e leggiamo la storia della sua vita troviamo molte storie inconciliabili; eppure di lui riusciamo ad accettare tutto proprio per

Elementem kíváncsiságból a Cinema Fiamma-hoz a Via Barberini végén a Largo S. Susanna-hoz közel, ahol a "La Dolce Vita" c. filmnek volt a premiere. Elképesztő tömeg gyűlt össze, szinte blokkolva az utca forgalmát, a carabinieri tehetetlenül néztek össze. Egyszer csak iszonyú üvöltözés, jajgatás, óriási robaj, üvegcsörömpölés, a tömeg feltartóztathatatlan nyomása betörte a portál üvegezett vaskereteit. Ez volt 1960 februárjában. A régi római augurok és haruspexek ebből a jelenségből valószínűleg olyan jóslatot adhattak volna, hogy maga a film is ilyesfajta eruptív robbanásokat idéz majd elő Itália szerte. És bizony, joggal.

A római Centro-Sperimentale di Cinematografia elsőéves hallgatója voltam. Tanárunk volt Brunello Rondi, aki Fellini gyerekkori pajtása, majd később művészeti tanácsadója volt. Az ő jóvoltából külön vetítésen láthattuk a filmet, s meg is kellett írunk a véleményünket. Engem lenyűgözött a film, s emlékszem, hogy Rondi fel is olvastatta velem a dolgozatomat, melyet úgy fejeztem be, hogy: "ennek a filmnek a stílusa dolce stil nuovo."

Ez a hatalmas társadalmi freskó hirtelen választóvízzé vált és gondolom, nem kell bizonygatnom, hogy a hatalmas vita, ami a film körül (pro és kontra) kirobbant, mennyire elképesztett engem, a huszonhat éves fiatalembert, aki bár az olasz kormány ösztöndíját élvezhettem, mégiscsak "odaátról", a vasfüggöny mögül érkeztem. S ott, ez a fajta jelenség teljesen ismeretlen volt. Manapság ezt úgy mondanánk: "nem voltunk erre kondicionálva."

Mindig szíves nézője voltam Fellininek. Csodáltam kötéltáncosi képességét, ahogy a valóság és a fantázia között egyensúlyozott. (Ezt a képességet később én is gyakorolhattam idehaza, azzal a különbséggel, hogy nekem a véres valóság könnyörtelen partjai között, a hatalom által kifeszített kötélen kellett táncolnom, a "tűrt" és a "tiltott" között). Felliniben az is imponált, ahogyan konfabulált. Ha megnézzük életművét s elolvassuk az életrajzát sok összeegyeztethe-